

RAPPORT

MYTER OM MINORITETER I KØBENHAVN

1.	Indledning.....	4
	Undersøgelsens formål	4
	Undersøgelsesdesign	4
	Datagrundlag og Metode	5
	Fokusgrupper og individuelle interview – koncept og sammensætning	5
	Rekruttering	6
	Rapportens opbygning	7
2.	Hovedkonklusioner og anbefalinger.....	8
	Grobunden for fordomme og myter: Adskillelse og tabuisering	8
	Fordomme om ”indvandrere”	9
	Fordomme om ”danskere”	9
	Holdninger og fordomme om jøder og homoseksuelle blandt ”indvandrere”	9
	Fordomme om handicappede: for høje og for lave forventninger	10
	Fordomme om LGBT-personer	10
	Anbefalinger til kampagne om fordomme og myter	11
3.	Hvem er ”indvandrerne” og ”danskerne”?	13
	Når der kun er to borde	13
	Et tredje bord?	14
	Imellem to stole	14
4.	De facto segregering som grobund for myter	15
	TV-danskeren: mediernes rolle i skabelsen af myter og fordomme.....	16
	Ting der gør forskel: svinekød og alkohol	17
5.	Fordom og følelse.....	18
	Angst og undgåelse	18
	At være indvandrere er både at være usynlig og alt for synlig.....	18
	At spørge eller ikke at spørge minoriteter om deres baggrund	19
	Lave forventninger	20
6.	”indvandrernes” og ”danskernes værdier”	21
7.	Konkrete Fordomme og stereotyper om ”indvandrere” og ”Danskere”	24
8.	Fordomme om jøder.....	25
9.	Handicappede: lave forventninger og ringeagt.....	26

10.	Fordomme og myter om LGBT-personer.....	27
	Seksualisering og af-seksualisering.....	27
	Anderledes seksualitet forbindes med perversion.....	28
	”Måske går det over” – velmenende negligering.....	28
	Konkrete fordomme og myter om homoseksuelle	28
	Transkønnede: de nederste i LGBT-hierarkiet.....	28
	Etniske minoriteters syn på LGBT-personer	29
	Litteratur.....	30
	Bilag 1: Interviewguide	31

Forord

Als Research fremlægger hermed resultaterne af undersøgelsen af "Myter om minoriteter i København" foretaget for Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen (BIF), Københavns Kommune.

Undersøgelsen er foretaget i januar 2014 og bygger på en række fokusgruppeinterview med minoriteter (etniske, religiøse, LGBT og personer med handicap), såvel som med københavnere med majoritetsbaggrund. En stor tak til dem for beredvilligt at afsætte tid til at medvirke til interview og bidrage med deres viden og erfaringer om fordomme og myter i København.

Rapporten er forfattet af Mikkel Dehlholm og Jacob Als Thomsen.

Ansvar for resultater, konklusioner og anbefalinger påhviler alene Als Research.

København, januar 2014

Jacob Als Thomsen

Adm.dir. Als Research

1. INDLEDNING

Undersøgelsens formål

Formålet med nærværende undersøgelse har været at skabe et overblik over de fordomme, myter, stereotyper og arketypiske fortællinger der findes om minoriteter i København, hvilke fordomme minoriteter har om majoriteten, samt at afdække anatomien bag dem. På baggrund af undersøgelsens empiri, opstilles endvidere en række forslag til hvilke metoder og platforme en anti-myte kampagne kunne tage i anvendelse.

Undersøgelsesdesign

Der opereres i undersøgelsen med en kombinationsmodel, der gennem en kvalitativt anlagt dataindsamling forsøger både at tegne et bredt billede af stereotyper, og mere specifikt fokuserer på konkrete myter, rygter og forestillinger. Udover disse stereotyper og fordomme har vi valgt at spørge bredere ind til hvilke værdier, der opfattes som de væsentligste for de forskellige grupper. Denne diskussion af værdier har fungeret godt som afsæt for den mere specifikke samtale om fordomme og stereotyper, og har ydermere den fordel, at man har kunnet se, om konkrete fordomme og stereotyper stemmer overens med opfattelsen af gruppernes kerneværdier.

For at sikre indsamling af data der kommer rundt omkring de områder, der må forventes at være de væsentligste i forbindelse med undersøgelsen, og for at skabe en struktur, der gør stereotyper om de forskellige minoriteter sammenlignelige, har vi taget udgangspunkt i en række på forhånd udpegede temaer.

- Overordnede værdier
- Religion
- Køn og seksualitet
- Handikap
- Børn og opdragelse
- Arbejde, skole og fritid
- LGBT
- Etnicitet

De anvendte interviewguides foreligger som bilag 1 bagerst i rapporten.

Datagrundlag og Metode

Det er vigtigt, indledende at gøre det klart at det inden for undersøgelsens rammer ikke har været muligt at kortlægge forekomsten af fortællinger, myter og fordomme om minoriteter på en måde, der kan sige noget om repræsentativitet og udbredelsesgrad. Et sådant projekt ville fordrer en kvantitativ tilgang, der ikke er mulig inden for undersøgelsens budget og tidshorisont.

Det må imidlertid antages at mange fordomme og stereotyper om minoriteter er nogle de fleste har adgang til, da sådanne forestillinger indgår som del af en fælles kulturel bagage. På den baggrund forekommer en kvalitativ tilgang fornuftig.

Der er primært anvendt fokusgruppeinterview som dataindsamlingsmetode. Som supplement hertil er foretaget enkelte individuelle interview med repræsentanter for minoriteter i København, og andre med en særlig viden om emnet.

Fokusgruppeinterview har blandt andet den fordel, at de holdninger der allerede findes hos informanterne enkeltvis, hvis der er tale om en homogen gruppe, ofte tenderer til at forstærkes, hvormed man lettere får adgang til politisk ukorrekte og tabuiserede forestillinger og fortællinger, der ellers ofte lægges låg på.

Den polariseringsproces der foregår "ude i samfundet", hvor "indvandrere" og "danskere" ofte adskiller sig fra hinanden i grupper, slår således også igennem i interviewsituationen. Deltagerne i fokusgruppen bekræfter og bestyrker de opfattelser og holdninger, de hver for sig har på forhånd hvorved der tegnes et tydeligere billede, end det vi kunne have fået frem igennem interview med enkeltpersoner.

Det betyder imidlertid også, at de udsagn der fremkommer under interviewene skal tolkes i lyset af, at den situationelle kontekst som dataindsamlingen foregår i, er befordrende for at deltagerne i interviewene udtrykker sig mere ensartet, end de må formodes at ville have gjort i individuelle interview. Når der tolkes på udsagnene i rapporten, skal der således tages højde for den kontekst de er fremkommet i.

Fokusgrupper og individuelle interview – koncept og sammensætning

Undersøgelsens datamateriale består af 5 fokusgruppeinterview, der hver er gennemført over ca. 2 timer. Fokusgrupperne har alle bestået af 3-6 deltagere. Hertil kommer 3 individuelle interview.

Udover selve forestillingerne og myterne er informanterne blevet bedt om at forholde sig til:

- I hvilke sociale sammenhænge de har stødt på fordommene
- Hvor de tror, fordommene stammer fra
- Hvor udbredte de tror, fordommene er

Vi har i interviewene opfordret informanterne til ikke blot at give udtryk for egne opfattelser, men også svare som "vidner" og repræsentanter for deres segment/etniske gruppe. Der er 3 fordele ved denne tilgang: a) at det genererer flere fortællinger, b) at det kan være nemmere at ytre sig gennem en abstrakt anden, og c) at diskussionen i gruppen ikke kommer til at handle om hvorvidt udsagnet er rigtigt eller forkert.

I de individuelle interview har fokus mere snævert været på hvilke fordomme og myter, minoriteter møder i København. Interviewene er organiseret tematisk, på samme måde som fokusgruppeinterviewene.

Oversigt over datamaterialet:
Fokusgruppeinterview
1 fokusgruppeinterview med gymnasielever med blandet etnisk baggrund (6 informanter)
1 fokusgruppeinterview med <i>mænd</i> med anden etnisk baggrund (6 informanter)
1 fokusgruppeinterview med <i>kvinder</i> med anden etnisk baggrund (3 informanter)
1 fokusgruppeinterview med blandet gruppe af personer med etnisk dansk baggrund (6 informanter)
1 fokusgruppeinterview med LGBT-personer (6 informanter)
Individuelle interview
1 Interview med repræsentant for unge med handicap
2 Interview med personer med jødisk baggrund
1 Interview med en dansk mand som har været gift med en tyrkisk kvinde

Rekruttering

En mængde faktorer må antages at have betydning for, hvilke myter og fortællinger, der genereres i fokusgrupperne. Faktorer som alder, uddannelsesniveau, etnicitet, længden af ophold i Danmark, beskæftigelsesforhold, køn og grad af religiøsitet har betydning for både egne forestillinger og eksponeringen for andres fordomme. Evaluator har derfor lagt følgende kriterier (og prioriteringer) til grund for sammensætningen af fokusgrupperne:

- At deltagere er i alderen 16-35 år.
- At danskkundskaber gøres til et krav (for at undgå tolke)
- At der sikres deltagelse fra flest muligt af de største etniske minoritetsgrupper
- At begge køn repræsenteres (og at der laves kønsopdelte grupper)
- At der inddrages LGBT-personer
- At der inddrages personer med handicap
- At deltagerne repræsenterer forskellige grader af religiøsitet
- At deltagerne har forskellig social baggrund og uddannelsesniveau

Rekrutteringen til fokusgruppeinterviewene er hovedsagelig foregået via gatekeepere i Als Researchs netværk. To af fokusgruppeinterviewene er foretaget på gymnasier i Københavnsområdet. Herudover er to fokusgrupper hvervet igennem en gatekeeper med et

stort netværk inden for indvandremiljøet i København, som har haft mulighed for at sikre en stor diversitet blandt deltagerne. En femte fokusgruppe med LGBT-personer er rekrutteret igennem LGBT-ungdom.

Informanter med baggrund i Pakistan, Iran, Tyrkiet, Irak, Libanon, Albanien, Bosnien, Marokko, Somalia og Rusland er repræsenteret i undersøgelsen, ligesom både religiøse og ikke-religiøse med rødder i muslimske dele af verden er det. Med hensyn til uddannelsesbaggrund er der også en betydelig grad af diversitet. Da flere af interviewene er foretaget på gymnasier er der selvsagt mange informanter der på nuværende tidspunkt går i gymnasiet, men der er også informanter som ikke har gennemført en gymnasial uddannelse, informanter med mellemlange såvel som lange videregående uddannelser. På LGBT-siden er ligeledes repræsenteret personer af begge køn med forskellig uddannelsesmæssig baggrund.

Udover fokusgruppeinterviewene har vi valgt at foretage fire individuelle interview med repræsentanter for minoriteter, og personer med særlige erfaringer som vi har vurderet kunne bidrage med en anden viden, end den der er fremkommet igennem fokusgruppeinterviewene.

Rapportens opbygning

I det følgende (afsnit 2) præsenteres undersøgelsens hovedkonklusioner og anbefalinger. Dernæst (afsnit 3) diskuteres hvordan ordene "indvandrer" og "dansker" anvendes i interviewene, og hvordan de skal forstås. I afsnit 4 beskrives hvad der udgør grobunden for myter og fordomme. I afsnit 5 beskrives hvordan fordomme og myter hænger sammen med hvad der bredt kan forstås som følelser. På baggrund af interviewmaterialet vises det at fordomme og myter ikke bør forstås isoleret fra den bredere kontekst som følelser og adfærd udgør. Herefter redegøres der (i afsnit 6) for hvorledes informanterne i undersøgelsen opfatter "danskere" og "indvandreres" værdier. I afsnit 7 præsenteres de konkrete fordomme og stereotyper om "indvandrere" og "danskere", der optræder hyppigst i interviewmaterialet, hvorefter "indvandreres" fordomme og holdninger til jøder beskrives i afsnit 8. I afsnit 9 beskrives de fordomme som handicappede møder ud fra undersøgelsens materiale, og endelig beskrives fordomme og myter om LGBT-personer i afsnit 10.

2. HOVEDKONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Grobunden for fordomme og myter: Adskillelse og tabuisering

Det er evaluators vurdering, at grobunden for fordommene mellem forskellige etniske grupper først og fremmest udgøres af den høje grad af segregering, som samtlige informanter beskriver. Eksemplerne er legio: I frokostpausen på arbejde i Føtex sidder "danskerne" og "indvandrere" ved hvert deres bord. I boligområderne er der lille eller ingen interaktion mellem grupperne, og i pauserne på gymnasierne hænger "indvandrere" og "danskere" ud i separate grupper.

Skarpt formuleret oplever informanterne, at "indvandrere" og "danskere" stort set kun er sammen, når der er en ydre ramme som fordrer det: Når man har undervisning i skoler og på uddannelser, og når man arbejder. Informanterne i undersøgelsen beskriver med andre ord et København, der i høj grad de facto er segregeret.

Det er ydermere påfaldende, at informanterne ikke oplever, at denne adskillelse på noget tidspunkt er blevet italesat i skolen, på ungdomsuddannelser eller senere i livet. Det er altså ikke alene sådan at "indvandrere" og "danskere" for manges vedkommende lever næsten helt adskilte liv, men også sådan at denne adskillelse er *tabuiseret*.

Informanterne i undersøgelsen beskriver, at hvad man kunne kalde *adskillelsesprocesser* allerede sætter ind i børnehaven, og at de accelererer omkring puberteten. Denne acceleration skal forstås som resultat af, at opmærksomheden på egen identitet skærpes i de tidlige teenageår. Men også af at spørgsmålene om seksualitet og indtagelse af alkohol, som de to grupper generelt betragtet forholder sig meget forskelligt til, forstærker tendensen imod yderligere adskillelse.

De kvindelige informanter med indvandrerbaggrund fortæller om, hvordan de danske piger i de tidlige teenageår begyndte at orientere sig i retning af drengene, noget de ikke selv kunne være med på. Denne forskel er mere udtalt for piger, end det er for drengene, som generelt set i højere grad kan tillade sig at "flirte med pigerne", gå til fester mv.

Som Sunstein (2009) og andre har vist fører adskillelse i grupper som har ringe berøring med hinanden, nemt til polarisering af gruppernes forestillinger om og holdninger til hinanden.

Fordomme om "indvandrere"

De fordomme/forestillinger om indvandrere der optræder hyppigst i interviewmaterialet er følgende:

- Indvandrere er kriminelle
- Indvandrerkvinder er undertrykte/ indvandrere undertrykker deres kvinder
- Indvandrere er voldelige
- Indvandrere er nogle ballademagere
- Indvandrere er dumme/uintelligente
- Alle indvandrere er muslimer
- Muslimer er terrorister
- Hvis en indvandrer har taget en lang uddannelse er han en mønsterbryder

Det skal pointeres at disse fordomme ikke er fremført af informanter som deres egne fordomme, men i forbindelse med en samtale om hvad man typisk associerer med "indvandrere". Der er altså tale om spidsformuleringer, som siger noget om hvilke negative associationer der knytter sig til "indvandrere", ikke om hvad "danskerne" generelt tænker om "indvandrere".

Fordomme om "danskere"

De fordomme om danskere der optræder hyppigst i interviewmaterialet er følgende:

- Danskere er nærige
- Danskere er ukultiverede (dette udsagn fremkommer i forbindelse med ovenstående: danskere opfattes bl.a. som ukultiverede fordi de opfattes som nærige)
- Danskere er egoistiske/tager kun vare på sig selv
- Danskere er kolde
- Danskere tror de er bedre end alle andre
- Danske piger er billige
- I Danmark bestemmer kvinderne det hele

Disse fordomme eller opfattelser er fremkommet i fokusgruppeinterview med indvandrere, både som svar på spørgsmål om "hvad indvandrere tænker om danskere", og som svar på hvad informanterne selv tænker om danskere.

Holdninger og fordomme om jøder og homoseksuelle blandt "indvandrere"

Selvom det er et vanskeligt område at betræde, er det væsentligt at holde sig for øje at det blandt "indvandrere", er udbredt at have holdninger til og opfattelser af homoseksuelle og jøder, der adskiller sig markant fra majoritetsbefolkningen. Det er indtrykket, at det er relativt almindeligt for personer med jødisk baggrund, der i skolen er i kontakt med personer med muslimsk baggrund, at blive udsat for chikane, hærværk og i nogle tilfælde vold.

Det kan ikke på baggrund af materialet påvises at denne problematik har rødder i klassisk antisemitisk tankegods, snarere forekommer problemet at være, at danske jøder tages til indtægt for konflikten i Mellemøsten.

I relation til LGBT-personer er der en delvist lignende problematik. For LGBT-personer med indvandrerbaggrund er der meget store vanskeligheder, og i nogle tilfælde voldsomme repressalier, forbundet med at "springe ud". De voldsomme følelser der i dele af indvandrer miljøet gør sig gældende i forhold til homoseksualitet, kommer desuden også til udtryk i en generel afstandtagen til LGBT-personer.

Fordomme om handicappede: for høje og for lave forventninger

Mennesker med et synligt handicap møder, ifølge vores informanter, ofte den fordom at de er mindre intelligente end andre mennesker. De oplever, at de ofte tiltales "som børn" og at der tages særlige hensyn, på det intellektuelle område, selvom handicappet har fysisk karakter.

For personer med et ikke-synligt handicap forholder det sig ifølge informanterne omvendt: her er forventningerne for høje, og der tages for lidt hensyn til de begrænsninger den handicappede har. Det er som om at 'hvis man ikke kan se det, så findes det nok heller ikke'.

Fordomme om LGBT-personer

Forestillinger og fordomme om personer hvis seksualitet og kønsidentitet er anderledes end den heteroseksuelle norm, er på mange måder anderledes end fordomme om etniske og religiøse minoriteter, da de vedrører de allermest centrale kulturelle og biologiske kategorier: køn og seksualitet.

De fordomme LGBT-personer oplever at møde, udspringer af at deres *seksuelle orientering* og *kønsidentitet* fortolkes igennem hvad der kan kaldes et *heteroseksuelt og ciskønnet skema*. At være ciskønnet kan defineres som at opfatte sig selv som værende det køn, man biologisk er født som.¹

At LGBT-personer ofte forstås igennem dette skema, implicerer eksempelvis at der for den der ser verden igennem skemaet, nødvendigvis må være en feminin og en maskulin part, også i homoseksuelle parforhold.

Det fremgår yderligere af det indsamlede materiale, at LGBT-personer oplever at eksempelvis homoseksualitet knyttes sammen med hvad de italesætter som perversion: at bøssers seksualitet ikke kun er afvigende i form af et anderledes objektvalg end det heteroseksuelle, men at det associeres med eksempelvis sadomasochistiske aktiviteter og lyster.

¹ Sociologerne Schilt & Westbrook (2009) definerer cis-kønnethed på følgende vis: "individuals who have a match between the gender they were assigned at birth, their bodies, and their personal identity". Modsætningen til at være *ciskønnet* er at være *transkønnet*.

Følgende konkrete udsagn vedrørende fordomme om homoseksuelle er fremkommet i forbindelse med undersøgelsen:

- Der er en feminin og maskulin part i alle homoseksuelle parforhold
- Bøsser er promiskuøse
- Homoseksuelle har en lidt perverteret tilgang til seksualitet
- Homoseksuelle er mere sexfikserede end andre (særligt bøsser)
- Homoseksualitet er synligt (man kan se på en homoseksuel at vedkommende er det)

Desuden nævnes adjektiverne flamboyant, polygam, feminin og påtaget feminin i forbindelse med mandlige homoseksuelle.

Transkønnede: de nederste i LGBT-hierarkiet

Det er indtrykket at transkønnede lider under det forhold, at der er en meget stor uvidenhed om transkønnethed. Således oplever transkønnede at blive opfattet som "en udvidet bøsse, eller en udvidet lebbe". Ydermere er der blandt informanterne i undersøgelsen enighed om at transkønnede er "de nederste i hierarkiet", modsat den heteroseksuelle mand som er "på toppen af pyramiden".

Følgende konkrete fordomme nævnes i interviewene:

- Transkønnede er freaks
- Transkønnede er psykisk syge
- Transkønnede er asekuelle
- Transkønnede er perverse

Anbefalinger til kampagne om fordomme og myter

Skal man gribe fat om problemets rod, er det nødvendigt at komme den høje grad af adskillelse mellem etniske minoriteter og etniske danskere til livs. Det er evaluators vurdering, som i øvrigt også deles af informanterne i undersøgelsen, at det først og fremmest er denne adskillelse der giver næring til fordomme og myter.

At komme adskillelsen til livs er selvsagt et meget vanskeligt forehavende, som ville kræve indsatser af blandt andet boligpolitisk, uddannelsespolitisk karakter. Men der er også indsatser der ligger mere lige for. Det første skridt kunne eksempelvis være at italesætte den de facto segregering mellem "indvandrere" og "danskere" som er virkeligheden mange steder på københavnske uddannelsesinstitutioner og arbejdspladser. I denne forbindelse kunne man også sætte de fordomme og fortællinger om minoriteter og majoriteten som findes på dagsordenen.

Evaluator vurderer, at en kampagne der sigter mod at starte en samtale på eksempelvis uddannelsesinstitutioner – og dermed bryde det tabu der er omkring adskillelsen, italesætte de forestillinger der findes grupperne imellem, og de forskelle der faktisk er værdimæssigt og kulturelt mv. kunne have god effekt. Herudover anbefales det at italesætte de oplevelser af diskrimination, og årsagen til at hændelser der opfattes som diskriminerende finder sted. Det vurderes at være væsentligt, at inddrage de følelser af krænkelser der er forbundet med fordomme og myter.

I forhold til personer med synlige handicap bør fokus være på, at personer med handicap ofte kan langt mere end der forventes af dem, og at man som fysisk handicappet eksempelvis ikke er mindre intelligent end andre mennesker. I forhold til personer med handicap der ikke er synlige, er det nok vanskeligere at lave en effektiv kampagne. Problemet er her, at handicappet ofte ikke anerkendes i tilstrækkelig grad, fordi det ikke er synligt. Et muligt fokus i forhold til begge grupper, er et udsagn om at man ikke på en persons ydre, kan bedømme hvilke evner en person besidder.

I forhold til LGBT-personer kunne en kampagnes fokus være på, at det at være homoseksuel eller transkønnet, ikke implicerer at man er et bestemt slags menneske. Ofte kan man ikke se på en LGBT-person at vedkommende ikke er heteroseksuel og ciskønnet. Én mulighed kunne være at præsentere billeder af mænd og kvinder for et publikum og bede dem om at gætte hvilke af dem der er eksempelvis homoseksuelle, for at anskueliggøre, at det som oftest ikke er muligt.

Det er endvidere evaluators vurdering, at man i mange tilfælde kan komme længere ved at facilitere en åben samtale om de forestillinger forskellige befolkningsgrupper har om hinanden, og fx anvende humor, end ved at imødegå fordomme med fakta. Laver man en kampagne der direkte sigter mod at nedbryde fordomme, risikerer man at bidrage til tabuiseringen af de forestillinger der er grupper imellem, og af den adskillelse der gør sig gældende.

Det er på baggrund af undersøgelsen evaluators opfattelse, at man lettere kommer roden til problemet til livs ved at åbne op for en samtale, hvor forestillinger kan få frit spil uden at blive mødt med fordømmelse.

3. HVEM ER "INDVANDRERNE" OG "DANSKERNE"?

Inden vi præsenterer de fordomme og myter, som vi er stødt på i løbet af undersøgelsen, er det nødvendigt først at se på hvordan ordene "dansker" og "indvandrer" bruges, og hvad de betegner. Det første man bemærker under interviewene er, at informanternes gruppetilhørsforhold, som de kommer til udtryk i samtalen, primært er bygget op omkring en binær skelnen mellem indvandrere/udlændinge/"perkere" på den ene side og danskere/"kartofler" på den anden.

Der sættes bemærkelsesværdigt nok stort set ikke spørgsmålstejn ved kategorien "indvandrer", om end der opleves et ubehag ved at blive sat "i en kasse" som en af informanterne udtrykker det. I et af fokusgruppeinterviewene, hvor mænd med ganske forskellig baggrund (Marokko, Irak, Bosnien, Iran og Rusland) deltog, blev der endda ikke for alvor stillet spørgsmål ved kategorien "perker", som hele gruppen identificerede sig med, på trods af at en af informanterne betegnede sig selv som "sigøjner fra Rusland", og ikke havde muslimsk baggrund som de andre i gruppen.

Når der kun er to borde

Identifikationen med betegnelsen indvandrer/udlænding/perker kan formodentlig bedst forstås i lyset af, at det ikke kun er en diskursiv konstruktion, men også fungerer "i virkeligheden". En af informanterne fortæller eksempelvis om et tidligere job i Føtex, hvor "danskere" og "indvandrere" sad ved hvert deres bord i frokostpausen. Lidt skarpt formuleret kan man sige at der ikke er noget "tredje bord" at sætte sig ved. Enten sidder man sammen med "danskerne" eller sammen med "indvandrerne". Sætter man sig sammen med indvandrerne er man i en vis forstand indvandrer, i og med at man er en del af indvandrergruppen, som er forskellig fra danskergruppen. Hvorvidt der sidder en svensker ved danskerbordet, eller en "russisk sigøjner" ved indvandrerbordet spiller ikke den store rolle.

På det gymnasium hvor et af interviewene fandt sted finder man ifølge informanterne et lignende mønster: i timerne omgås "danskere" og "indvandrere" hinanden, ligesom man gør på arbejdspladserne, men i pauserne står og sidder man i grupper der oftest er adskilt i "dansker-" og "indvandrer-"grupper. Samme mønster tegner sig i fritiden.

I interviewene fremgår det tydeligt at det der menes med betegnelserne indvandrer/udlænding/perker ikke er udlændinge som sådan, men hovedsageligt indvandrere og efterkommere fra lande eller områder hvor Islam er dominerende. Der er imidlertid tale om en vag betegnelse, som i nogle tilfælde eksempelvis også som nævnt kan omfatte en "Sigøjner fra Rusland".

Det der i interviewene går under betegnelsen "indvandrer" betegner ikke "en som er indvandret", og heller ikke en som er indvandret fra et sted uden for Europa eller Vesten. Minoriteter fra lande i eksempelvis Sydamerika eller Østasien falder ikke inden for kategorien.

Et tredje bord?

Det fremgår entydigt af interviewene, at eksempelvis asiater (fx kinesere, koreanere, japanere, thailændere, indere) ikke opfattes som "indvandrere". En kineser er – så at sige – en kineser. På samme måde forholder det sig med folk fra Latinamerika. I det ene interview fremgår det, at en sort person indvandret fra Afrika også ville opfattes som "indvandrer", om end ordet "perker" formentlig ikke ville omfatte en sort person uden muslimsk baggrund: en somalier opfattes som "indvandrer", men ikke en person fra Zimbabwe eller Sydafrika. Denne opfattelse stemmer omtrentligt overens med den skelnen der er i skældsords-vokabularet: Ordet "neger" bruges til nedladende at beskrive en sort person fra Afrika, en "perker" til at beskrive en mørklødet person fra lande præget af Islam – eksempelvis Pakistan, eller et arabisk land.

Imellem to stole

I et interview med en blandet gruppe af elever på et gymnasium, deltog to katolikker - én fra Chile og én fra Bosnien. Begge udtrykte de den opfattelse at de kunne med "begge grupper", altså med "danskere" og "indvandrere". Samtidig følte de sig ikke som en del af nogen af dem. De hørte hverken til ved det ene eller det andet bord, snarere befandt de sig imellem de berømte to stole. De to drenge som deltog i interviewet med hhv. tyrkisk og palæstinensisk baggrund udgjorde én gruppe. De opfattede sig selv, og blev opfattet som, "indvandrere". De var venner med en tredje dreng, den bosniske katolik, som de kom godt ud af det med, men som ikke opfattedes som rigtig "indvandrer", og slet ikke som "perker", som de to med muslimsk baggrund også kaldte hinanden.

Den kvindelige chilener opfattede på same måde sig selv som hverken det ene eller det andet. Hun var opvokset i et område med mange indvandrere, og mange tog hende for at være "indvandrer" på grund af hendes udseende. Men hun kom også godt ud af det med danskere, og den opdragelse hun havde fået, og de regler der var i hjemmet, mindede mere om "danskernes". Havde hun vokset op i et område med færre "indvandrere", må man formode at ingen ville have opfattet hende som indvandrer. I så fald ville hun måske have været en der "kom fra Sydamerika", eller en "hvis forældre kom fra Chile". Konteksten er således afgørende for hvilket prædikat man bliver givet, og tilskriver sig selv.

4. DE FACTO SEGREGERING SOM GROBUND FOR MYTER

Det er evaluators vurdering at grobunden for fordommene først og fremmest er den høje grad af segregering, som samtlige informanter beskriver. Eksemplerne er legio: I frokostpausen på arbejde i Føtex sidder "danskerne" og "indvandrerne" ved hvert deres bord. I boligområderne er der lille eller ingen interaktion mellem grupperne, og i pauserne på gymnasierne hænger "indvandrere" og "danskere" ud i separate grupper.

Skarpt formuleret oplever mange informanter at "indvandrere" og "danskere" stort set kun er sammen, når der er en ydre ramme som fordrer det: Når man har undervisning, og når man arbejder. Informanterne i undersøgelsen beskriver med andre ord et København der i høj grad de facto er segregeret.

Det er ydermere påfaldende, at informanterne ikke oplever, at denne adskillelse på noget tidspunkt er blevet italesat i skolen, på ungdomsuddannelser eller senere i livet. Det er altså ikke alene sådan at "indvandrere" og "danskere" for manges vedkommende lever næsten helt adskilte liv, men også sådan at denne adskillelse er tabuiseret. Formentlig fordi, det faktum at adskillelse er normen, strider imod grundværdier i det danske samfund om tolerance etc.

Vi Københavnerne kan i almindelighed godt lide at forestille os, at vi lever i en tolerant by, hvor vi kommer hinanden ved på tværs af etniske og religiøse skel. Men den virkelighed informanterne beskriver er en anden.

Det er på denne baggrund at evaluator anbefaler, at man overvejer at gøre opgøret med tabuet omkring den adskillelse ml. indvandrere og danskere, til et centralt element i en evt. anti-myte kampagne.

Informanterne i undersøgelsen beskriver, at hvad man kunne kalde *adskillelsesprocesser* allerede sætter ind i børnehaven, men at de accelererer omkring puberteten. Denne acceleration skal forstås som resultat af, at opmærksomheden på egen identitet og forskelle imellem mennesker, skærpes i de tidlige teenageår. Men også af at spørgsmålene om seksualitet og indtagelse af alkohol, som de to grupper generelt betragter forholder sig meget forskelligt til, forstærker tendensen imod yderligere adskillelse.

De kvindelige informanter med indvandrerbaggrund fortæller om hvordan de danske piger i de tidlige teenageår begyndte at orientere sig i retning af drengene, noget de ikke selv kunne være med på. Denne forskel er mere udtalt for piger, end det er for drengene, som generelt set i højere grad kan tillade sig at "flirte med pigerne", gå til fester mv. Udforskningen af den gryende seksualitet og indtagelsen af alkohol er to helt centrale elementer i "danskernes" ungdomsliv, og indtagelse af alkohol må nærmest betragtes som en form for overgangsritual, som markerer overgangen fra barn til ung.

Som en gymnasielev med indvandrerbaggrund udtrykker det, er en vigtig årsag til, at der ikke er mere interaktion, at "man ikke har nogen interesser til fælles". Når han "gerne vil slappe af og hygge med vennerne", kan han "godt lide fx ta tage på vandpibecafé", og "det gider danskere sikkert ikke", og derfor spørger han heller ikke. På samme måde er det med

danskerne: Når de er sammen omhandler det ofte alkohol, som han ikke drikker, og derfor synes han ikke det er "specielt sjovt", ligesom danskerne måske også tænker, at han nok alligevel ikke gider at deltage i deres sociale aktiviteter når der drikkes alkohol.

Som Sunstein (2009) og andre har vist fører adskillelse i grupper som har ringe berøring med hinanden, nemt til polarisering af gruppernes forestillinger om og holdninger til hinanden. I modelform kan det illustreres på følgende måde:

Adskillelse → polarisering af holdninger → fordomme og myter

Fordommene kan således delvist forklares som et resultat af det Sunstein (2009) kalder 'biased assimilation': Begrebet beskriver hvordan information fordøjes forskelligt afhængig af hvilken information, holdninger og fordomme, personer har inden informationen modtages. Når først et bestemt sæt af holdninger og fordomme har bidt sig fast hos en gruppe af befolkningen, er det vanskeligt at ændre disse fordomme, fordi informationer som støtter det synspunkt man allerede havde i forvejen tæller mere på vægtskålen, end den information der synes at modsige det.

Hertil kommer at man, i det omfang man omgiver sig med mennesker der har holdninger der ligger tæt op ad ens egne, sjældent møder information der modsiger ens forudfattede holdninger og opfattelser. Grupper af mennesker med ens holdninger kan fungere som såkaldte ekkokamre ("echo chambers", Sunstein 2009).

TV-danskeren: mediernes rolle i skabelsen af myter og fordomme

I samtligt interview med personer med anden etnisk baggrund end dansk, nævnes begrebet "tv-dansker", som bruges til at beskrive danskere som ikke har talt med indvandrere, men kun hørt om dem igennem medierne. Blandt "indvandrere" er der enighed om at medierne bærer en stor del af ansvaret for "danskernes" fordomme om "indvandrere". En enighed der afspejler sig i dette begreb.

Vi er endvidere undervejs i undersøgelsen stødt på to næsten enslydende historier hvor "en gammel dame" har haft brug for hjælp, og hvor en af informanterne er trådt til for at hjælpe, men er blevet mødt med mistanke, og en formodning om at deres egentlige hensigt var at stjæle fra hende.

Den "gamle dame" illustrerer, historierne rigtighed desuagtet, TV-danskerens fordomme om "indvandrere", som kriminelle.

Positivt betragtet, implicerer begrebet TV-dansker også, at der er en forestilling om, at fordomme er mindre fremherskende hos de "danskere" der har kontakt med "indvandrere" – at kontakt nedbryder fordomme.

Ting der gør forskel: svinekød og alkohol

Af interviewene – særligt med de yngre informanter (gymnasieeleverne) – fremgår det at særligt alkohol spiller en stor rolle for adskilleelsesprocessen. "indvandrere" og "danskere" er sammen i skolen, og de kommer på mange måder fint ud af det med hinanden, men i fritiden er der meget lidt interaktion mellem grupperne. Én af deltagerne forklarer dette med, at deres interesser er forskellige: hvor han og hans venner godt kan lide fx at tage på vandpibecafé, tænker han at danskerne nok ikke vil med, fordi de som han siger "måske slet ikke kan lide at ryge vandpibe". Vigtigere endnu giver det ikke mening – hverken for ham eller "danskerne" - at han er sammen med "danskerne" fordi alkohol, som han ikke drikker, meget ofte er en del af deres samvær.

Svinekød spiller til dels samme rolle, men er lettere at håndtere, fordi det ikke spiller nogen større rolle for samværet. Alkohol derimod, opfattes som definerende for samværet blandt "danskerne".

5. FORDOM OG FØLELSE

Fordomme og myter hænger tæt sammen med hvad man bredt kan kalde *følelser*, hvorfor man skal passe på med at gøre det til et rent intellektuelt, eller sprogligt spørgsmål.

Angst og undgåelse

Det fremgår af interviewene at det der opleves som mest krænkende for minoriteter ikke nødvendigvis er egentlige fordomme. Snarere er det en oplevelse af det vi med den tyske sociolog og filosof Axel Honneth (2003; 2006) kan kalde *ringeagt* og *krænkelse*. De fleste "indvandrere" der indgår i undersøgelsen fortæller eksempelvis om at "danskerne" aldrig sætter sig ved siden af dem i bussen, og mange fortæller om oplevelser hvor "danskere" undgår dem, fordi de er bange for "indvandrere".

Oplevelser af at blive undgået er ofte forekommende i interviewmaterialet, og det er en af de væsentligste faktorer i forbindelse med oplevelser af ringeagt og krænkelse. To "indvandrere" som er vokset op i det de selv betegner som en "ghetto" i Høje Tåstrup, hvor der boede relativt få danskere, fortæller eksempelvis at mange af de danske børn undgik dem og fx ikke spillede fodbold med dem. Mere end nogen fordomme i sig selv vurderes det, at det er denne erfaring af at blive undgået, der opleves som krænkende.

Det fremgår af interviewene, at "indvandrerne" tolker denne undgåelse som udslag af frygt. Til spørgsmålet om hvorfor de tror danskerne undgår dem svarer en eksempelvis "det er fordi de er bange for os". Spørger man om hvorfor de tror "danskerne" er bange for dem, svarer de på den ene side, at det er på grund af nyhedsmediernes ensidige dækning af indvandrere, og på den anden side at man også godt kan forstå dem, fordi "der også er nogle der er syge i hovedet". Det forklares yderligere at en del indvandrere kommer fra krigsområder, og at de er skadede af at have "gået alt det igennem".

De få danskere der faktisk "hang ud og spillede fodbold med dem" opfattedes meget positivt – også på baggrund af at andre "danskere" netop undgik deres selskab. Én af informanterne kalder spøgefuldt de danskere, der var med til at spille fodbold for "plastik-perkere". I den gruppe af "indvandrere" der var i kvarteret var det almindeligt at kalde hinanden "perkere", et ord der signalerer at man er "en af os". En "plastik-perker" er således, i denne kontekst, et humoristisk udtryk for en "dansker" der (delvist) er en del af "indvandrer" gruppen.

Der fortælles også om entydig racisme fra "danskernes" side. Eksempelvis fortæller en informant om, at være blevet smidt ud af en piges lejlighed, fordi hendes forældre snart kom hjem, og de ikke ville bryde sig om, at der var indvandrere i deres hjem. Sådanne episoder lader dog ikke til at være meget hyppige, ligesom danskerne generelt ikke opfattes som racister. I et af interviewene anslår informanterne at 5 til 10 procent af danskerne er racister.

At være indvandrer er både at være usynlig og alt for synlig

Betragter man "indvandrere" ud fra begrebet synlighed bliver man slået af et paradoks: På den ene side er "indvandrere" alt for synlige; i mediebilledet og måske også i gadebilledet, hvor indvandrere oftere står i grupper, fordi de, som en informant med "indvandrer-baggrund" udtrykker det "ikke har andre steder at gå hen". På den anden side oplever mange

af informanterne med indvandrerbaggrund at være usynlige: "danskerne" undgår dem, ingen sætter sig ved siden af dem i bussen osv.

Det er imidlertid kun et tilsyneladende paradoks; som gruppe er "indvandrerne" meget synlige. Men som individer er de usynlige. Begrebet, eller kategorien "indvandrer" overvælder, eller overdeterminerer så at sige den person der forstås - og forstår sig selv som - indvandrer.

Det er selv sagt en universel tematik, at en gruppeidentitet, eller kategori "gør vold" på de enkelte individer som kategorien skulle beskrive; en tematik som er blevet indgående beskrevet litterært, sociologisk og filosofisk særligt efter anden verdenskrig. Men det er et tema, der i dagens Danmark er særligt aktuelt for den gruppe, der i denne rapport beskrives som "indvandrere". Samme mekanisme gør sig i øvrigt gældende for både LGBT-personer og personer med handicap.

Det fremgår tydeligt af interviewene, at denne problematik; at den sproglige kategori "indvandrer" skygger for det enkelte menneske, har sin parallel i forhold til synlighed/usynlighed og på det følelsesmæssige plan hænger sammen med følelser af krænkelser og miskendelse.

Som Honneth (2003) har argumenteret for, er den mest basale form for anerkendelse selve det at blive set. Ikke at blive set handler ikke om, at den anden ikke bemærker ens eksistens: går man forbi en person på gaden uden at se på vedkommende, *bemærker* man stadig at vedkommende findes, men man *anerkender* det ikke. Fordomme og myter er væsentlige, fordi de påvirker den måde, og i hvilket omfang, de mennesker som fordommene omfatter anerkendes.

Mere indirekte spiller fordomme og myter en rolle i og med at de påvirker de følelser – eksempelvis frygt eller had – som de der har fordomme føler for den der omfattes af fordomme. Det er evaluators opfattelse, at der i litteraturen om fordomme og myter generelt er for lidt fokus på, hvordan sproglige forestillinger (fordomme og myter) hænger sammen med hvad der med en bred betegnelse kan kaldes følelser, og hvordan andre former for krænkelser end dem der er affødt af sproglige ytringer eller forestillinger, påvirker folks oplevelse af at være anerkendt og del af et fællesskab.

At spørge eller ikke at spørge minoriteter om deres baggrund

Der udtrykkes to modsatrettede opfattelser i forhold til det at blive spurgt om ens etniske baggrund, handicap eller seksuelle orientering: Nogle synes det er irriterende, at der er en berøringsangst omkring det, mens andre synes at selve det at spørge, eksempelvis til en "indvandrers" baggrund, næsten er racistisk. Selvom det "altid at skulle forholde sig til og fortælle om hvor man kommer fra" medfører at man hele tiden bliver mindet om, at man er anderledes, og der er hos nogle en stor træthed i forhold til at skulle fortælle om det. Andre af vores informanter opfatter det "bare som udtryk for nysgerrighed". Det er således et vanskeligt felt for en "dansker" at navigere i.

Lave forventninger

Både informanter med "indvandrerbaggrund" og informanter med et synligt handicap udtrykker, at de ofte mødes med lave forventninger. En informant med iransk baggrund udtrykker eksempelvis stærk frustration ved at møde udsagn som at han er "en mønsterbryder", og at det er "godt klaret han har taget en uddannelse". Informanten kommer fra en familie hvor det er almindeligt at have længere uddannelser, hvorfor han i interviewet som svar til dem der roser ham siger "Nej, jeg er sgu ikke nogen mønsterbryder. Hvad fanden ved du om mig og hvad jeg kommer fra. Hvor kommer du selv fra? Har din familie lange uddannelser? ".

En anden informant som er konverteret til islam, hvis far er filippiner og mor er dansker, fortæller om telefonisk at have talt med en arbejdsgiver i forbindelse med jobsøgning. Da hun møder op på virksomheden, er hende hun har talt med i telefonen chokeret over at hun bærer hijab, og hendes måde at tale på ændrer sig: informanten føler sig nu tiltalt som et barn. Den fordom disse historier vidner om er, at "indvandrere" er dummere end "danskere".

6. "INDVANDRERNES" OG "DANSKERNES VÆRDIER"

Når vi har spurgt ind til, hvilke værdier der kendetegner hhv. "danskere" og "indvandrere", har svarene været relativt enslydende, uanset informanternes etniske og religiøse baggrunde. Følgende bud på kerneværdier er fremkommet:

Danskere:	Indvandrere:
Frihed	Ære
Tryghed	Familie
Nydelse	traditioner
Ytringsfrihed	Religion
Lighed	Respekt (bl.a. for ældre)

Danskerne opfattes af informanterne med indvandrerbaggrund som ikke-religiøse, og hvis negative egenskaber skal fremhæves beskrives de som "kolde" og "nærige". Desuden fremhæves danskernes individualisme og deres overdrevne tillid til staten. Én siger eksempelvis at "danskerne placerer deres medmenneskelighed hos staten". At danskerne mangler den religiøse dimension i tilværelsen beskrives endvidere af nogle som "udannet". "De tror at livet kun handler om dette liv, men det handler i virkeligheden om det næste", er således et udsagn vi er stødt på.

Blandt indvandrere er der, ifølge informanterne, langt større forskel imellem mænd og kvinder, såvel som mellem generationerne: "I sidste ende respekterer kvinden mandens ord", og hvis en ung indvandrer eksempelvis går forbi en ældre indvandrer på gaden, skjules cigareten – ud af respekt for den ældre, og af frygt for at blive irettesat.

Som modsætning hertil opfattes danskerens verden som langt mere forskelsløs og demokratisk: i Danmark er "demokratiet inde i hjemmet", som én informant udtrykker det.

I den kontekst som fokusgruppeinterviewene foregår, hvor de fleste af interviewpersonernes familier er indvandret fra lande hvor islam spiller en dominerende rolle, spiller religion en vigtig rolle i forhold til at definere "indvandrere" som gruppe. Imidlertid spiller et bestemt værdisæt, hvor ære står helt centralt en mindst lige så stor rolle, ligesom værdier formet af en patriarkalsk familiestruktur er definerende.

I en samtale om madlavning fremkommer eksempelvis det synspunkt at det ville være krænkende for en "indvandrermand" at "stå og koge suppe". Mænd kan godt tage sig af grillen, men den dagligdags madlavning er et område som det er krænkende for en mand at beskæftige sig med.

Kvindesynet, eller synet på køn i det hele taget, er et af de områder hvor skellet mellem "indvandrere" og "danskere" er størst. For informanter med "indvandrer-"baggrund er der således stor forskel på, hvordan de betragter henholdsvis "danske-" og "indvandrer-" kvinder. Til spørgsmålet om hvordan det forholder sig med indvandreres syn på danske

kvinder, svarer en informant eksempelvis "Det er sådan nogle man laver, og så smider man dem væk" ("at lave" er slang for at have sex med én). Spørger man til hvordan det forholder sig med "indvandrerpiger" svarer samme informant spontant "de er hellige ... altså man vil selvfølgelig også gerne lave dem, men man er nødt til at respektere hende". Andre informanter beretter om lignende opfattelser.

Udsagnene er fremsat i en humoristisk tone, og ovenstående specifikke citater er fremkommet under et fokusgruppeinterview, hvor kun mænd med indvandrerbaggrund deltog. Udsagnene skal således tages med et gran salt. Nogle af respondenterne fortæller også om, at have haft danske kærester og italesætter i den forbindelse danske kvinder på en anden og mere respektfuld måde.

Det er generelt opfattelsen hos respondenter med både "dansk" og "indvandrer-" baggrund, at danske kvinder er "frie", i modsætning til indvandrer/muslimske kvinder, som skal leve op til en række regler, bl.a. at de skal være jomfruer indtil de bliver gift.

I interviewet med kvinder med indvandrerbaggrund italesættes kvinden som "familiens ære", og "ansigt udadtil". Kvinden opfattes som havende en meget central rolle, og som værende særligt værdifuld. Netop af denne grund er det særligt vigtigt, at kvinder opfører sig ærbart.

De patriarkalske værdier er selv sagt ikke knyttet særligt til Islam, men bredt forekommende. For den mandlige indvandrer som betegner sig selv som "sigøjner fra Rusland", er dette sæt af patriarkalske værdier således med til at definere ham som en del af "indvandrer" gruppen. Herudover afføder selve det at være en del af indvandrergruppen en værdimæssig homogeniseringsproces, således at gruppens medlemmer, hvad enten de er fra Irak eller Rusland, er muslimer eller katolikker, værdimæssigt bliver mere ensartede end deres baggrund fordrer. Med Sunstein (2009) kan vi tale om en polariseringsproces hvor grupperne "danskere" og "indvandrere" udkrystalliseres.

Informanterne med dansk baggrund og indvandrerbaggrund, beskriver overordnet set "danskernes" og "indvandrerens" værdier på samme måde. Det er altså ikke sådan at der i vores materiale er nogen stor diskrepans imellem den måde danskere opfatter deres egne værdier, og den måde indvandrere opfatter dem, om end de tildeles forskellig værdi. Det samme gør sig gældende for "indvandrerens" værdier: "danskere" og "indvandrere" beskriver dem på stort set samme måde.

Der er både informanter med dansk- og indvandrerbaggrund, som er kritiske over for modpartens værdier, men følelserne er tydeligt mere intense hos indvandrerne. Det er langt væsentligere for mange af "indvandrerne" at markere en værdimæssig forskel i forhold til "danskernes" værdier, end det er for danskere at markere en forskel til "indvandrerens". Dette forhold lader sig formodentlig forstå ved at indvandrerne er en minoritet.

Der er hos informanterne i undersøgelsen med indvandrerbaggrund en *større vrede* i forhold til majoritetens værdier end omvendt, men samtidig kan man også spore en *større ambivalens* i forhold til "egne" værdier. Flere af de kvindelige informanter med indvandrerbaggrund lægger eksempelvis stor vægt på *familie* som en værdi, og på at være en god muslimsk kvinde. Men samtidig er de på vej til at blive højtuddannede og flere af dem er flyttet fra familien i provinsen til storbyen, for at studere. Der er så at sige en modsætning

mellem den måde de lever deres liv, og det faktum at de insisterer på værdier som de opfatter som traditionelle i deres forældres kultur og i islam.

Informanterne med dansk baggrund forholder sig overordnet betragtet langt mere afslappet, både til egne og "indvandrernes" værdier. Man kan hverken spore samme vrede over for modpartens - eller ambivalens i forhold til egne – værdier. Et faktum der formodentlig skal forstås i lyset af at majoritetens ("danskernes") værdier er de dominerende værdier i det danske samfund. Hvor majoriteten ikke føler det store behov for at forsvare sine værdier, føler "indvandrere" omvendt, at de er tvunget til at forsvare sine, fordi de står i modsætning til majoritetens værdier, som dominerer det offentlige rum.

En mulig tolkning er, at der bag dette somme tider voldsomme forsvar, gemmer sig en ambivalens, der kommer at have en fod i forældrenes kultur, og en fod i den danske.

7. KONKRETE FORDOMME OG STEREOTYPER OM "INDVANDRERE" OG "DANSKERE"

De fordomme om indvandrere der optræder hyppigst i interviewmaterialet er følgende:

- Indvandrere er kriminelle
- Indvandrerkvinder er undertrykte/ indvandrere undertrykker deres kvinder
- Indvandrere er voldelige
- Indvandrere er nogle ballademagere
- Indvandrere er dumme/uintelligente
- Alle indvandrere er muslimer
- Muslimer er terrorister
- Hvis en indvandrer har taget en lang uddannelse er han en mønsterbryder

Det er vigtigt at pointere at disse fordomme ikke er fremført af informanter som deres egne fordomme, men i forbindelse med en samtale om hvad man typisk associerer med "indvandrere". Der er altså tale om spidsformuleringer, som siger noget om hvilke negative associationer der knytter sig til "indvandrere", ikke om hvad "danskerne" generelt tænker om "indvandrere".

Der er ikke nogen af informanterne i undersøgelsen med dansk baggrund, som fremfører ovennævnte synspunkter som deres egne.

De fordomme om danskere der optræder hyppigst i interviewmaterialet er følgende:

- Danskere er nærige
- Danskere er ukultiverede (dette udsagn fremkommer i forbindelse med ovenstående: danskere opfattes bl.a. som ukultiverede fordi de opfattes som nærige)
- Danskere er egoistiske/tager kun vare på sig selv
- Danskere er kolde
- Danskere tror de er bedre end alle andre
- Danske piger er billige
- I Danmark bestemmer kvinderne det hele
- Danskere er gudløse

Disse fordomme eller opfattelser er fremkommet i fokusgruppeinterview med indvandrere, både som svar på spørgsmål om "hvad indvandrere tænker om danskere", og som svar på hvad informanterne selv tænker om danskere.

Udover fordomme om "indvandrere" og om "danskere", findes også fordomme om specifikke etniske grupper, som palæstinensere og somaliere. Særligt inden for gruppen af "indvandrere" er der store forskelle på, hvordan man opfatter minoriteter fra forskellige lande. Somaliere opfattes af samtlige informanter, inklusiv en somalisk informant, som de

nederste i hierarkiet. Specifikke fordomme om somaliere som at "de er dovne og tygger khat", forekommer at være relativt udbredte. Palæstinensere opfattes blandt informanterne som mere kriminelle end andre grupperinger, og der er en generel opfattelse af, at det er "nogen det er synd for", fordi de "ikke har deres eget land". Ydermere er det opfattelsen, at mange palæstinensere er mærket af konflikten og har ar på sjælen.

I toppen af hierarkiet blandt indvandrere finder man enten iranere eller pakistanere, afhængig af hvem man spørger. Iranere og pakistanere opfattes som dem der klarer sig bedst i Danmark, både uddannelsesmæssigt og økonomisk.

Tyrkere placerer sig typisk et sted midt imellem, mens kurdere, særligt af tyrkere, opfattes som lavere i hierarkiet. Nogle tyrkere kalder dem for "bjergtyrkere", et nedsættende udtryk, hvortil der knytter sig en association om, at de er mindre intelligente og kultiverede.

8. FORDOMME OM JØDER

Interviewmaterialet peger entydigt i retning af at der er en særlig problematik omkring "indvandreres" holdninger til og fordomme om jøder

Flere informanter med indvandrerbaggrund udtrykker holdninger til og opfattelser af jøder, der adskiller sig markant fra majoritetsbefolkningen. Det er på baggrund af undersøgelsen ydermere indtrykket, at det er relativt almindeligt for personer med jødisk baggrund, der i skolen er i kontakt med personer med muslimsk baggrund, at blive udsat for chikane, hæværk og i nogle tilfælde vold. Dog skal vi igen tage forbehold for at undersøgelsen ikke kan siges at være repræsentativ.

En informant med muslimsk baggrund fortæller om en jødisk elev på hans folkeskole som gentagende gange "fik tæsk", hvilket han også selv deltog i. Den jødiske dreng endte med at skifte skole. Om episoden, siger han at "dengang vidste jeg ikke der var forskel på jøder og zionister. Siden er man blevet klogere."

En kvindelig jødisk informant beskriver at hendes brødre blev udsat for hæværk og trusler, og at de også senere skiftede skole.

Problematikken er ømfindtlig da der er tale om personer fra én minoritet (muslimer), der af mange opfattes som udsat, som har holdninger og fordomme om en anden minoritet der almindeligvis betragtes som uacceptable.

De konkrete fordomme der udtrykkes går mest på at jøder er nærige. Informanterne i undersøgelsen har imidlertid en humoristisk tilgang til udtrykket, og det er ikke indtrykket at de egentlig er af den opfattelse at jøder faktisk er nærige.

Det kan ikke på baggrund af materialet påvises at denne problematik har rødder i klassisk antisemitisk tankegods, snarere forekommer problemet at være, at danske jøder tages til indtægt for konflikten i Mellemøsten.

9. HANDICAPPEDE: LAVE FORVENTNINGER OG RINGEAGT

”når jeg møder folk, så tror folk tit at jeg kan mindre end jeg kan.”

”Hvis man ser nogen der ser underlige ud, og sidder i kørestol, så tror jeg man tænker, at de også er dumme i hovedet. Og at de ikke er lige så meget værd.”

(Talsperson for unge med handicap i Danmark)

For informanter med synlige handicap støder man på udsagn omkring lave forventninger, der minder påfaldende meget om dem, som nogle af vores informanter med indvandrerbaggrund beretter om. Én informant lægger vægt på, at ”man ikke skal have for ondt af nogen”, og sætter spørgsmålstegn ved hvorvidt det er så ”godt klaret”, at hun er i gang med en universitetsuddannelse. Til spørgsmålet om man kan sige, at det er som om folk tænker, ”at hvis man har en svaghed på et område, så tror folk at man har problemer på alle mulige områder?”, svarer hun ”Ja, præcis. Det tror jeg er en meget god måde at forklare det på”.

En informant med et synligt handicap udtrykker endvidere at hun ofte føler, at folk taler ned til hende, eller taler til hende som om hun var et barn. Både informanter med handicap og med anden etnisk baggrund udtrykker vrede ved at blive mødt med lave forventninger. Selvom udsagn som ”du er en mønsterbryder”, eller ”det er godt klaret at du kan tage en uddannelse med dit handicap” formentlig er velment, opleves det som en form for misforstået hensyn, og som en krænkende generalisering.

For personer med et ikke-synligt handicap forholder det sig ifølge informanterne omvendt: her er forventningerne for høje, og der tages for lidt hensyn til de begrænsninger den handicappede har. Det er som om, at ’hvis man ikke kan se det, så findes det nok heller ikke’.

Samtidig er det opfattelsen hos informanterne med handicap, at ”så snart at jeg selv kommer på banen og snakker med folk, så bliver de fordomme nedbrudt, ” som én udtrykker det.

10. FORDOMME OG MYTER OM LGBT-PERSONER

Forestillinger og fordomme om personer hvis seksualitet er anderledes end den heteroseksuelle norm, er på mange måder anderledes end fordomme om etniske og religiøse minoriteter. Forestillingerne vedrører nogle af de allermest centrale skillelinjer og temaer kulturelt såvel som biologisk: køn og seksualitet. Indledningsvist må det slås fast at de fordomme LGBT-personer oplever at møde udspringer af, at deres *seksuelle orientering og kønsidentitet* fortolkes igennem hvad der kan kaldes et *heteroseksuelt og ciskønnet skema*. At være ciskønnet kan defineres som at opfatte sig selv som værende det køn, man biologisk er født som.² Modsætningen til at være ciskønnet er at være transkønnet.

At LGBT-personer forstås igennem dette skema, implicerer eksempelvis at der for den der ser verden igennem skemaet, nødvendigvis må være en feminin og en maskulin part, også i homoseksuelle parforhold.

Begrebsparret maskulin/feminin er tæt knyttet til begrebsparret aktiv/passiv. Manden forstås stereotypisk som den aktive part, mens kvinden forstås som den passive. Det forventes således at der fx i et bøssepar må være en der er maskulin, en der "tager", og en der er feminin, en der "bliver taget".

Homoseksuelle informanter af begge køn fortæller samstemmende om oplevelser, hvor de bliver spurgt, om de er manden eller kvinden i forholdet, om de er den aktive eller passive part osv.

Seksualisering og af-seksualisering

Spørgsmålet om eksempelvis homoseksualitet vedrører det seksuelle, som stadig delvist er tabuiseret. Derfor oplever en homoseksuel informant det at springe ud som både at springe ud som "homo" og som "seksuel". Heteroseksuelle springer ikke ud som seksuelle, det er homoseksuelle nødt til. Når man springer ud som homoseksuel tvinges man til at italesætte sin seksualitet, og man stilles i en sårbar position når folk spørger ind til ens seksualitet – noget heteroseksuelle ikke på samme måde oplever. Blandt andet af denne grund foretrækker én informant ordet homofil, som han opfatter som mere knyttet til kærlighed end seksualitet.

Blandt LGBT-informanterne er der enighed om at homoseksuelle mænd seksualiseres. Der er en forestilling om at sex for dem er vigtigere end det er for andre. Omvendt forholder det sig med homoseksuelle kvinder der kan opfattes som "et udvidet venindeforhold" som flere informanter beskriver det. Homoseksualitet blandt kvinder opfattes generelt som mindre "farligt" end det gør for mænd. Informanterne forklarer bl.a. dette med at sex almindeligvis forbindes med penetration, som ikke (i hvert fald ikke uden hjælpemidler) forekommer blandt lesbiske.

² Sociologerne Schilt & Westbrook (2009) definerer cis-kønnethed på følgende vis: "individuals who have a match between the gender they were assigned at birth, their bodies, and their personal identity".

Denne polaritet mellem seksualiserede bøsser og afseksualiserede lebber, kan også forklares med at maskulinitet arketyrisk forbindes med "det aktive", mens femininitet forbindes med "det passive". Hvis to mænd er sammen bliver det så at sige dobbelt aktivt, og hvis to kvinder er det, bliver det passivt.

Anderledes seksualitet forbindes med perversion

Det fremgår af det indsamlede materiale, at LGBT-personer oplever at eksempelvis homoseksualitet, knyttes sammen med hvad de italesætter som perversion: at bøssers seksualitet ikke kun er afvigende i form af et anderledes objektvalg end det heteroseksuelle, men at det associeres med eksempelvis sadomasochistiske aktiviteter og lyster.

"Måske går det over" – velmenende negliger

En af informanterne i undersøgelsen fortæller om at være blevet mødt af udsagnet "måske går det over" fra en velmenende lærers side. Det opleves som ubehageligt, fordi en præmis for udsagnet er at det ikke er godt at være homoseksuel. Informanten stødes også over udsagnet fordi det antyder at homoseksualitet er noget der kan gå over. Herudover er opfattelsen hos informanterne at man aldrig ville sige noget lignende til en heteroseksuel: heteroseksualitet opfattes som normen, homoseksualitet som (en muligvis forbigående) afvigelse. Det er informantens opfattelse at læreren handlede i bedste mening, og at udsagnet skal forstås i sammenhæng med en udbredt forestilling om at "det er hårdt" at være homoseksuel. Alligevel opleves en tilgang som denne som problematisk.

Konkrete fordomme og myter om homoseksuelle

Følgende udsagn om homoseksuelle er alle fremkommet i forbindelse med et fokusgruppeinterview med LGBT-personer:

- Der er en feminin og maskulin part (i homoseksuelle parforhold)
- Bøsser er promiskuøse
- Bøsser har en lidt perverteret tilgang til seksualitet
- Man bliver puttet i en kasse af eksperimenterende, perverteret sex (om bøsser)
- At være homoseksuel, bliver associeret med sex i høj grad (om bøsser)
- Homoseksualitet er synligt (man kan se på en homoseksuel at vedkommende er det)

Desuden nævnes adjektiverne flamboyant, polygam, feminin og påtaget feminin ifm. mandlige homoseksuelle. Om kvindelige homoseksuelle er der færre udtalte fordomme og myter, fordi som en siger det:

"det er forestillingen, at der er helt sikkert en mand og en kvinde i forholdet, og så fungerer det stort set på samme måde"

Transkønnede: de nederste i LGBT-hierarkiet

Det er indtrykket at transkønnede lider under det forhold at der er en meget stor uvidenhed om transkønnethed. Derfor er en fordom som en LGBT-person nævner, at transkønnede opfattes som "en udvidet bøsse ikke, eller en udvidet lebbe".

Det at være transkønnet skal imidlertid adskilles fra det at være transeksuel. En transkønnet person er en der modsat en ciskønnet person ikke identificerer sig med sit biologiske køn, fx en person med mandlige genitalier, som opfatter sig selv som kvinde. Der skelnes mellem MTF'ere og FTM'ere, som henholdsvis betyder Male-To-Female og Female-To-Male.

Det forholder sig imidlertid sådan at eksempelvis en transkønnet MTF'er kan være heteroseksuel såvel som homoseksuel (og biseksuel, panseksuel mv.). En homoseksuel MTF'er er således en der er født med mandlige genitalier, men som opfatter sig selv som homoseksuel kvinde. Blandt informanterne i undersøgelsen er der enighed om, at transkønnede er "de nederste i hierarkiet", modsat den heteroseksuelle mand som er "på toppen af pyramiden".

En informant udtrykker om transkønnede:

"enten bliver man set som aseksuel, sådan i transition, eller også er man totalt perverteret."

Af andre fordomme nævnes følgende:

- Transkønnede er freaks
- Transkønnede er psykisk syge

Etniske minoriteters syn på LGBT-personer

For etniske minoriteter er der særlige forhold der gør sig gældende. Som en homoseksuel informant med pakistansk baggrund udtrykker det "er der stor sandsynlighed for at man kommer fra et hjem med meget konservative normer", hvis ens familie kommer fra eksempelvis Mellemøsten, Pakistan, Iran, Tyrkiet, Nordafrika mv.

Disse konservative normer indebærer, at "seksualitet hører til inden for det heteroseksuelle ægteskab", og "hvis man ikke er heteroseksuel bryder man hele den ramme".

Endvidere gør det sig gældende, at "homoseksualitet ofte bliver sidestillet med det at være pædofil, eller langt værre ting", og "nogles familier så hellere at de havde været en morder, eller noget lignende".

Blandt informanterne i undersøgelsen der har "indvandrerbaggrund" og er heteroseksuelle, er der også mange der udtrykker hvad der i en dansk sammenhæng må betragtes som meget ekstreme synspunkter. En informant udtrykker eksempelvis, at han hellere ville skyde sig selv, end at være homoseksuel. Det er gennemgående for samtlige informanter i undersøgelsen, som har muslimsk baggrund og er heteroseksuelle, at homoseksualitet er uacceptabelt. Nogle udtrykker den holdning "at homoseksualitet er en sygdom", mens andre betragter det som et valg, der strider imod islam. Det er tydeligt at spørgsmålet om homoseksualitet er noget der vækker stærke følelser, og for mange ligger udenfor hvad der kan diskuteres.

Holdningen til transkønnede er for indvandrere med bl.a. Iransk, Pakistansk og Indisk baggrund, anderledes accepterende. Flere informanter nævner at såkaldte MTFere (male-to-female) er accepterede i disse lande, og har en relativt høj status. Det samme gør sig dog ikke gældende for FTMere (female-to-male), som ikke accepteres.

LITTERATUR

Honneth, Axel (2006): *Kampen om Anerkendelse*. Hans Reitzel.

Honneth, Axel (2003): *Behovet for Anerkendelse*. Hans Reitzel.

Schilt, Kristen & Westbrook, Laurel (2009): Doing Gender, Doing Heteronormativity: 'Gender Normals,' Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality. *Gender & Society* **23** (4): 440–464 [461].

Sunstein, Cass, R. (2009): *On Rumors*. Farrar, Strauss and Giroux.

BILAG 1: INTERVIEWGUIDE**Interviewguide etniske minoriteter**

	DANSKERES SYN PÅ:	INDVANDRE RES SYN PÅ:	UDDYBNING
Skole			<ul style="list-style-type: none"> - Hvor udbredt - Hvor ved du det fra - Hvad synes andre
Kvinder			
Religion			
Arbejde			
Myndigheder (Politi, sagsbehandlere etc.)			
Børn og opdragelse			
Homoseksualitet			
Sex før ægteskab, mange partnere			
Handicappede			
Ytringsfrihed			

VÆRDIER I			
FORHOLD	DANSKERE	INDVANDRERE	UDDYBNING
TIL:			
Hvilke værdier er vigtigst for:			<ul style="list-style-type: none"> - Hvor udbredt - Hvor ved du det fra - Hvad synes andre
Hvilke værdier ift. opdragelse			
Kvinder			
Homoseksualitet			
Arbejde			
Børn og opdragelse			
Homoseksualitet			
Ægteskab			
Religion			
Politik			

1. Fordomme og fortællinger om etniske minoriteter i København (generelt)

Hvilke fordomme møder indvandrere generelt i København?

- Generelt og for forskellige minoriteter (arabere, tyrkere, somaliere, palæstinensere. Her nævnes den baggrund som interviewpersonerne har og andre)
- Hvor/hos hvem møder etniske minoriteter typisk fordomme/myter?

Fordomme og myter i forhold til Køn og seksualitet

- Hvordan ses der på at fx en mand med arabisk baggrund er sammen med en dansk kvinde? Er der nogle fordomme eller fortællinger i den forbindelse? Hvordan ses der på det i de to miljøer?
- Hvad hvis fx en kvinde med arabisk baggrund er sammen med en dansk mand? Er der nogle fordomme eller fortællinger i den forbindelse om den ene eller anden part?
- Hvor tror i de fordomme/fortællinger kommer fra?
- Hvilke fordomme er der om indvandrerkvinder?
- Indvandrer mænd?

2. Etniske minoriteters opfattelse af andre grupper i København

- Hvordan ser forskellige minoriteter på hinanden? (Tyrkere, Palæstinensere, Pakistanere, Somaliere, Ex-jugoslaver etc.) Hvordan beskriver man typisk en *****
- Hvad er de vigtigste forskelle?
- Kender i nogle vittigheder om andre/egen minoritet(er)
- Hvor tror i sådanne vittigheder stammer fra? Hvorfor fortæller man netop den vittighed om den gruppe?
- Hvordan opfattes jøder i indvandrer kredse?
- Hvilke fortællinger er der om jøder?

3. Etniske minoriteters opfattelser og holdninger (Tematisk)

Børn og Opdragelse

- Har i mødt nogle fordomme om den måde indvandrere opdrager deres børn?
- Hvordan har man det i indvandremiljøer med at sende børn i institution (børnehave, vuggestue)?
- Konkrete stereotyper:

Hvad tænker i om udsagnet:

”danskere sender deres børn i institution fordi de ikke selv gider at passe dem”?

”I indvandremiljøer er det almindeeligt at slå sine børn for at opdrage på dem”?

Religion

- Er i stødt på fordomme om muslimer i Danmark?
- Hvilke fortællinger er i stødt på?
- Kender i nogle vittigheder om muslimer?
- Hvilke fortællinger og forestillinger er der i indvandrer kredse om danskeres religion
- Hvilke fortællinger og forestillinger er der i indvandrer kredse om jøder og kristne?

Handicappede

- Er det skamfuldt at have en handicapet i familien?
- Er det sådan at nogle ville skamme sig over at vise sig på gaden fx med en bror der synligt er handicapet?

Kriminalitet

- Er i stødt på fordomme om indvandrere og kriminalitet?
- Hvilke fortællinger findes der?
- Er der fordomme om bestemte nationaliteter?
- Kender i nogle fortællinger?
- Vittigheder?

Homoseksualitet

- Hvordan ser man på homoseksualitet i indvandremiljøer